

2. L'autora coordina un projecte bianual de recerca realitzat amb un ajut de l'Institut Ramon Muntaner. Títol: "Transaccions no dineràries de peces de *pauma* fetes a Mas de Barberans amb els pobles de les comarques del Baix Ebre, el Montsià, l'Alt i el Baix Maestrat, els Ports i el Mataranya". Sol·licitat pel Centre d'Estudis "Lo Lliscó" de Mas de Barberans conjuntament amb el Centre d'Estudis Senienç. 2008-2009.

3. Amb un ajut per a la realització de projectes de recerca etnològica a les comarques de l'Ebre al 2006, l'autora de l'article va realitzar una recerca cofinançada pel Consorci del Museu Comarcal del Montsià i l'Ajuntament de Mas de Barberans amb el títol *Relació dels treballadors i treballadores de la pauma de Mas de Barberans amb les cooperatives de pauma dels Reguers. Recull de memòria oral*. La conclusió principal és que tot i repetir els informants que treballaven per a les cooperatives dels Reguers ningú del Mas de Barberans no hi va treballar mai, sinó que treballaven per a la Industrial Palmera i per al majorista Ramon Gasco. Hi havia gent que portava els cabassos acabats i d'altres que els portaven sense ansar; llavors tenien unes persones que només ansaven. A Alfara de Carles, la Industrial Palmera tenia tres encarregats que gestionaven el negoci; a Alfara es feien tot tipus de cabassos per a la Industrial Palmera i es cosien els rotllets de lla-ta provinents de Mas de Barberans.

4. Aquest tret coincideix amb les artesanes del calat a Fuerteventura, on les noies joves treballaven hores extra per accedir a béns que difícilment podien aconseguir, com poden ser vestits o d'altres luxes (GUTIÉRREZ, 2006:28).

Inventari i documentació del fons etnològic sonor, no editat, del Museu del Montsià, relacionat amb el riu i el delta de l'Ebre

M. Carme Queralt Tomàs
Museu Comarcal del Montsià

El Museu Comarcal del Montsià, entitat contractant, ha fet l'IPEC-Documentació titulat "Inventari i catalogació del fons etnològic sonor, no editat, del Museu del Montsià, relacionat amb el riu i el delta de l'Ebre", en la convocatòria 2006-2007. El programa transcriu i documenta quaranta-una cintes de casset magnètiques del fons oral del Museu, que contenen un total de quaranta entrevistes fetes a vint-i-cinc informants diferents, relacionades temàticament amb l'àmbit geogràfic de l'Ebre i el delta de l'Ebre.

L'equip de treball el van formar Àlex Farnós Bel, director gerent del Museu, coordinador del programa; M. Carme Queralt Tomàs, antropòloga i conservadora del Museu del Montsià, que va realitzar una part de les entrevistes i transcripcions, l'adaptació de la "Base de dades d'enregistraments orals" de l'IPEC a la recerca ampliant la fitxa IPEC amb camps procedents de la "Fitxa del fons d'enregistraments del Museu del Montsià", i va introduir les dades a la fitxa resultant, fitxa que, juntament amb la digitalit-

zació de les fonts orals, conforma el contingut bàsic del programa i Montserrat Vilanova Ros, historiadora i col·laboradora del Museu del Montsià, que va realitzar entrevistes i aportar dades biogràfiques significatives sobre alguns dels informants i va realitzar la majoria de les transcripcions.

Aquest programa, tant pel lloc de residència o de procedència dels informants, com per les diverses temàtiques que es van desenvolupar durant les entrevistes (particularment les que se situen entre Amposta i la desembocadura de l'Ebre) pot ser complementari del fons oral que es va recollir en el programa de recerca anàlisi de l'IPEC "Anàlisi de la cultura fluvial i propostes de desenvolupament entorn de l'Ebre català", dut a terme entre 1995 i 1999 per la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, en el tram de Tortosa a Riba-roja d'Ebre.

El fons sonor, no editat, del Museu del Montsià, iniciat el 1988, constitueix una part important del patrimoni immaterial del Museu, i s'ha anat conformant amb els enregistraments generats

durant la realització d'activitats públiques i de caràcter intern, sobre les temàtiques més diverses, i forma part del seu arxiu tècnic. Els documents que l'integren, enregistrats originàriament en més de dues-centes cintes de casset magnètiques, han estat majoritàriament obtinguts en recerques i treballs de camp específics (en bona part etnogràfics o d'història local), relacionats amb activitats desenvolupades, bé realitzades per l'equip tècnic o per alguns dels seus col·laboradors, bé encarregades a personal extern al Museu.

Pas de barca d'Amposta, el 1957. Fotografia: J. Aguiló, Col·lecció família Aguiló, Fons del Museu del Montsià.

Les entrevistes i els informants

Divuit de les cintes corresponen a entrevistes temàtiques semidirigides, realitzades per M. Carme Queralt, en treball de camp etnogràfic, entre el desembre de 2006 i el febrer de 2007, amb motiu del centenari de la inauguració del Canal de la Dreta de l'Ebre. Les entrevistes recullen la memòria oral de quinze informants sobre les seves experiències personals entorn al control, la vigilància i la distribució de l'aigua de reg del Canal, inaugurat el 1860, que van possibilitar la colonització agrícola del delta de l'Ebre. Es tracta d'una memòria oral que ens situa, cronològicament, entre els anys 1910 i 1980, època en la qual l'extensió dels arrossars va transformar per sempre la vida quotidiana al delta de l'Ebre.

Aquests informants resideixen (o bé residien en el moment de l'entrevista) a les poblacions d'Amposta, els Muntells (Sant

Jaume d'Enveja), Roquetes, Sant Carles de la Ràpita, Sant Jaume d'Enveja, Tortosa i Xerta, i tenien una edat compresa entre els 49 i els 89 anys; alguns d'ells, a causa de la seva llavors ja avançada edat, són avui difunts. A continuació els enumerem: Antonio Balada Porres, José Balada Sanz, Jacinto Ferré Montañés, Genoveva Giménez Mayor, Roberto Martínez Cugat, Francisco Moya García, Anselmo Oliva Macià, Lázaro Panisello Bertomeu, Juan F. Pegueroles Antó, José Porres Balada, José Juan Porres Bel, José Reverté Barberà, Josep Reverté Vidal, José Rodríguez Panisello, Genoveva Segura Giménez.

Les vint-i-tres cintes de casset restants recullen entrevistes temàtiques, realitzades per diversos col·laboradors del Museu, bé formant part d'un treball de camp etnogràfic que ha resseguit la història dels Sapiña, una antiga família de pescadors fluvials, realitzat en diferents anys per Montserrat Gibert Grau i Mont-

serrat Vilanova Ros, bé formant part de treballs de camp de caire històric duts a terme per J. Ferran Bel Querol, Glòria Sánchez Guillen, Xavier Ribas Vilanova i M. Teresa Subirats Argentó. Aquests enregistraments corresponen als anys 1996, 1998, 1999, 2000, 2001 i 2004, i recullen la memòria oral d'onze informants, que resideixen (o bé residien en el moment de l'entrevista) a Amposta, La Ca-va (Deltebre), Jesús i Maria (Deltebre), Faió (Baix Aragó-Casp), Sant Jaume d'Enveja i Tortosa, i que tenien unes edats compreses entre els 51 i els 86 anys.

La memòria oral d'aquests informants està relacionada amb diversos temes, que enumerem, com els informants, a continuació: la pesca fluvial, José Sapiña Bailach, Carme Sapiña Bailach i Cinta Sapiña Biosca; els llaüts i els embassaments de Mequinensa i de Riba-roja d'Ebre, Josep Arbones Vicente, Agustí Cervelló Castellví i Juan Llop Oriol, i els pas-

sos de barca del delta de l'Ebre: José Arques Castells, Domènec Fornós Franch, Timoteo Llambrich Garriga, Joaquín Olmos Sainz i José Papaseit Martí.

Totes aquestes entrevistes estan obertes a la consulta, sense cap restricció d'ús, excepte en un dels casos, en el qual l'entrevista es va poder realitzar atenent la condició prèvia que va imposar l'informant: que es pogués consultar, però no reproduir o fer pública per cap mitjà. L'entrevista tracta sobre la quantitat de diners que van rebre els veïns del poble vell de Faió en concepte d'indemnitzacions per la pèrdua de les seves cases i terres, quan van quedar submergides per les aigües de l'embassament de Riba-roja d'Ebre.

Adaptació de la base de dades de l'IPEC

Pel que fa a l'adaptació de la "Base de dades d'enregistraments orals" de l'IPEC al present programa, ha comportat el disseny d'una nova fitxa específica, que contempla tant la documentació de les dades obtingudes en treball de camp, com la gestió posterior d'aquestes mateixes dades, en primer lloc a nivell científic i en segon lloc considerant els diferents elements d'aquest fons sonor com a béns immaterials de caràcter museístic. Així, la fitxa de l'IPEC es va ampliar amb camps procedents de la "Fitxa del fons d'enregistraments del Museu del Montsià".

La suma de les metodologies de l'IPEC i del Museu del Montsià ens ha permès gestionar millor des del Museu els suports i les

dades etnogràfiques o històriques obtingudes a partir de les entrevistes temàtiques conservades, tant des del punt de vista museològic com de l'etnològic, i pensem que aquesta pot ser una experiència metodològica interessant també per a altres institucions, amb necessitats semblants de gestionar un fons oral no editat, siguin museístiques o no.

Camps i continguts de la fitxa creada

La fitxa per a l'"Inventari i catalogació del fons etnològic sonor, no editat, del Museu del Montsià, relacionat amb el riu i el delta de l'Ebre" conté els següents camps: número de l'entrevista, tipus de suport, idioma, tipus d'entrevista, nom de la/de l'informant(s), edat de la/de l'informant(s), lloc de naixement de la/de l'informant(s), lloc de residència de la/de l'informant(s), precisions a informant/s, resum de l'entrevista, descriptors temàtics, descriptors geogràfics, descriptors biogràfics, durada de l'entrevista, data d'enregistrament, lloc d'enregistrament, i autor/s de l'entrevista, tots ells camps procedents de la fitxa d'enregistraments orals de l'IPEC.

Conté un segon grup de camps procedents de la fitxa de cintes de casset magnètiques del Museu del Montsià; enumerem els que no es repeteixen: número de registre (número provisional de la casset), format, fotografia/es de la/de l'informant/s, transcripció (sí/no, total/parcial), autor de la transcripció, data de la transcripció, ubicació topogràfica de la transcripció, corrector/a de la trans-

Genoveva Giménez Major, amb el seu marit, guardacanal de Xerta, als anys 1960. Autor desconegut. Col·lecció família Giménez Segura, Fons del Museu del Montsià.

cripció, fitxa feta per, data de la fitxa, fitxa revisada per, data de la revisió. Tots aquests camps han estat emplenats seguint els criteris generals recollits en el document del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana que marca les pautes de treball de l'IPEC.

Les quaranta fitxes documentades presenten un ventall important de biografies i de descriptors temàtics i geogràfics, relacionats amb el riu i el delta de l'Ebre, que sens dubte enriquiran l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. Dels molts descriptors temàtics que inclou, podem esmentar, a tall d'exemple, els següents: l'arquitectura i la vida a les barraques del delta de l'Ebre, l'explotació de les salines de Calent, la història de l'explotació i el repartiment de l'aigua de reg del Canal de la Dreta de l'Ebre, el personal de la Real Compañía de Canalización del Ebro, la Comunitat General de Regants del Canal de la Dreta de l'Ebre, les o-

bres de reparació i de manteniment de la xarxa hidràulica del Canal de la Dreta de l'Ebre, el funcionament històric de la resclosa de Xerta, el transport fluvial en llaüts del carbó de les mines del Baix Aragó, la posada en funcionament dels embassaments de Mequinensa i de Riba-roja d'Ebre, el funcionament històric dels passos de barca al delta de l'Ebre, els propietaris i les em-barcacions dels passos, els sistemes tradicionals de pesca a l'Ebre i a les basses del Delta, els inicis del cultiu de l'arròs, l'evolució històrica i la mecanització d'a-quest cultiu, etc.

Esmentem també alguns dels descriptors geogràfics més significatius de les entrevistes: Aldover, Amposta, Assut de Xerta (Xerta), Balada (Amposta), Barcelona, bassa de l'Encanyissada (Amposta), Campredó (Tortosa), Canal Marítim (Amposta-Sant Carles de la Ràpita), delta de l'Ebre, els Muntells (Sant Jaume d'Enveja), em-bassament de Mequinensa, embassament de Riba-roja d'Ebre, Illa de Buda (Sant Jaume d'Enveja), Illa de Riu (Sant Jaume d'Enveja), Jesús i Maria (Deltebre), la Cava (Deltebre), Faió (Baix Aragó-Casp), Flix, Madrid, Maestrat (Castelló), Mequinensa (Baix Cinca), Mollerussa, Múrcia, port de Sant Carles de la Ràpita, Riba-roja d'Ebre, riu Ebre, riu Segre, Roquetes, Sant Carles de la Ràpita, Sant Jaume d'Enveja, Saragossa, Sevilla, Tivenys, Tortosa, Villafranco del Delta (Amposta), Vina-llor (Tortosa), Xerta, etc.

Carnet de guardacanal de Juan F. Pegueroles Antó, entrevistat el 2006, datat el 1971. Fotografia: M. Carme Queralt, Fons del Museu del Montsià.

Transcripció i digitalització de les entrevistes

Les quaranta entrevistes del programa es desenvolupen en la variant dialectal del tortosí, i així han estat transcrits, fonèticament. Només Montserrat Vilanova Ros, nascuda i resident molts anys fora de les Terres de l'Ebre, no utilitza aquesta variant dialectal. Les seves transcripcions han estat informatitzades en documents de Word, amb un encapçalament comú que recull les dades bàsiques de l'entrevista, de la seva referència digital, de l'informant/s, del/s investigador/s, etc. Els camps són: número de registre de la transcripció de l'entrevista, idioma, nom del/de la informant(s), edat, sexe, lloc de naixement, lloc de residència, data d'enregistrament, lloc de l'enregistrament, autor(s)/a(es) de l'entrevista, número de cinta de casset o de CD, autor(s)/a(es) de la transcripció, data de la transcripció i persones presents en l'entrevista (informant/s, investigador/s, i acompanyants d'uns i/o d'altres).

Al llarg del projecte de recerca s'han digitalitzat les entrevistes a partir de les cintes de casset originals cadascuna en un CD, de manera que actua com a còpia de seguretat de l'entrevista i com a suport per a la seva possible audició en un CD convencional. També s'han digitalitzat conjuntament en dos DVD i en format MP3: l'un conté les entrevistes que recullen la memòria oral relacionada amb el control, la vigilància i la distribució de l'aigua de reg del Canal de la Dreta de l'Ebre, i l'altre les entrevistes restants.

La base de dades del programa de recerca conté també informació (és un dels camps procedents de la fitxa de cintes de casset magnètiques del Museu del Montsià) relativa a les fotografies digitals dels informants que tenim al fons del Museu, de manera que es poden relacionar els continguts amb la imatge dels informants, la qual cosa serà consultable, per exemple, en l'espai multimèdia de les sales d'exposició permanent del Museu.

Objectius i desenvolupament del programa

El programa es va plantejar amb tres objectius bàsics: la creació de la base de dades que ha de permetre la realització del present programa; l'obtenció de còpies en format digital de les actuals cintes de casset magnètiques, ubicades a partir d'ara al Museu del Montsià (fons sonor, no editat, del Museu del Montsià) i al Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (fons de l'Inventari del

Patrimoni Etnològic de Catalunya), i, finalment, l'avaluació de les possibilitats de selecció i/o d'indexació de fragments de les entrevistes que ofereix la base de dades.

El programa ens ha permès, en primer lloc, conservar en millors condicions la informació continguda en les entrevistes: ara disposem d'un suport sonor digital, que, a més a més és més apte per a la difusió actual dels seus continguts; en segon lloc, documentar de manera acurada les dades de caire temàtic, geogràfic, biogràfic, etc. d'una part del fons sonor no editat del Museu, i, pel que fa al tercer objectiu, que farà possible la difusió pública entre els usuaris i els visitants del Museu d'una part del fons oral inèdit del Museu, el programa permetrà seleccionar i vincular fragments orals als continguts museogràfics que incorporarà l'espai multimèdia vinculat a l'exposició "L'Ebre, camí d'aigua". Així, les pròpies veus d'alguns dels homes i les dones ebrenes entrevistats esdevindran, juntament amb el propi riu, protagonistes destacades per a explicar com un riu tan important com l'Ebre ha caracteritzat el paisatge del sud de Catalunya i ha donat singularitat històrica al seu territori i la seva població.

Inventari i documentació del patrimoni educatiu de les escoles de la comarca d'Osona. El CEIP El Roure Gros de Santa Eulàlia de Riuprimer

Eulàlia Collelldemont i Jacint Torrents

Grup de Recerca Educativa – Universitat de Vic

Recentment, diferents estudis s'han orientat a recuperar la memòria educativa del nostre entorn i han creat una consciència cada cop més creixent sobre la importància de saber quines eren i són les històries quotidianes a les aules escolars i com s'ha anat conformant la cultura escolar. Una cultura que, recordem, neix fruit de la imbricació de sistemes legislatius que oficialitzen una determinada concepció de les formes de vida i la comprensió particular que ofereix cada entorn i cada centre. No en va, resseguir les traces dels objectes, els documents i les veus ens dona eines, doncs, per a conèixer com s'esdevenia aquest procés tan estès – l'escolarització és probablement un dels fenòmens més generalitzats– i, alhora, tan particular –per a cada zona, per a cada persona, l'escolarització ha esdevingut un fet propi.

Justament, intentar comprendre l'evolució de l'educació en el nostre entorn és l'objectiu del grup de treball del Museu Universitari Virtual de Pedagogia (MUVIP). Un projecte museístic

que va emergir a l'entorn del patrimoni educatiu fruit de les recerques elaborades en el si del Grup de Recerca Educativa de la Universitat de Vic (GREUV) de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic. Entre aquestes recerques s'ubiquen els treballs de documentació i inventari del patrimoni educatiu de les escoles de la comarca d'Osona, projecte que emmarca la recerca que aquí presentem, finançat pel programa IPEC 2006-2007.

Què és, però, el patrimoni educatiu? I com entenem que ha de ser la recerca al seu entorn?

Podem considerar que el patrimoni educatiu i pedagògic és, en essència, un patrimoni etnològic que es constitueix des de la reconstrucció etnogràfica dels [...] "registres de la cultura empíricopràctica que han construït els docents en l'exercici de la seva professió" (ESCOLANO, 2002: 31). Més concretament, el patrimoni educatiu ens remet a les dinàmiques culturals de les comunitats a través de la concre-